

СЕКЦІЯ 7. АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ ПРАВО, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-268-8-21>

Баранов О. А.,

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри інформаційного, господарського та
адміністративного права
Національного технічного університету України
“Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського”;
керівник Науково-дослідного центру цифрових трансформацій і права
Державної наукової установи “Інститут інформації, безпеки і права
Національної академії правових наук України»*

Дубняк М. В.,

*кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри інформаційного, господарського та
адміністративного права
Національного технічного університету України
“Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського”;
старший науковий співробітник наукової лабораторії теорії цифрової
трансформації і права
Державної наукової установи “Інститут інформації, безпеки і права
Національної академії правових наук України»*

ЦИФРОВІ ПРАВА ЛЮДИНИ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ВИЗНАЧЕННЯ

Становлення прав людини має тривале історичне підґрунтя. Права людини, які поділяють на три покоління, закріплені в документах прийнятих ООН, Радою Європи, ОБСЄ та іншими міжнародними організаціями. У зв'язку з досягнення четвертої промислової (наукової, науково-технічної та технологічної) революції виникла дискусія щодо необхідності розгляду проблеми визначення та визнання прав людини четвертого покоління. Вважається, що визнання нових прав людини або розширення уже існуючого переліку – одна із тенденцій трансформаційного процесу правового статусу особи, що продиктована вимогами та потребами сьогодення.

Серед так званих нових прав людини четвертого покоління особливе місце займають так звані цифрові права. Причиною уваги наукової спільноти щодо виділення цифрових прав людини стало надзвичайно широке проникнення цифрових технологій у повсякденну діяльність людей у всіх сферах суспільства. В літературі в якості аналога словосполучення цифрові технології також широко використовують: інформаційні технології, інтернет-технології, інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ).

Процес насичення суспільного життя різних держав цифровими технологіями відбувалося протягом останніх 50–40 років, що стало результатом реалізації відповідних стратегій та планів, які історично послідовно отримували назви: автоматизація, комп'ютеризація, інформатизація, розвиток інформаційного суспільства та цифровізація. Внаслідок стрімкого та широкого впровадження цифрових технологій в суспільному лексиконі з'являються словосполучення цифрова держава, цифрова економіка, цифрова людина, цифрові документи, цифровий підпис і, навіть, цифрове право, цифрові права людини. До різновиду цифрових технологій відносяться інтернет технології, результати впровадження яких породили багато дискусій в гуманітарних науках, зокрема в юриспруденції.

Основною відмінністю інтернет-технології є те, що вони дозволяють робити набагато ефективнішим обмін інформацією та інформаційну взаємодію у різних сферах суспільного життя. Але багато дослідників не усвідомлюючи тонкощів та особливостей функціонування мережі Інтернет як телекомунікаційних технологій, містифікують роль інтернет-технологій. При цьому навіть висуваються важко зрозумілі пропозиції щодо формування окремої галузі права, наприклад інтернет права або цифрового права тощо, а також про визначення окремої групи цифрових прав людини, що пов'язані із використанням інтернет технологій.

Наприклад, до цифрових прав людини відносять: право на доступ до Інтернету; свобода вираження поглядів онлайн; право на приватність і захист персональних даних; право на свободу та особисту безпеку онлайн; право на мирні зібрання, асоціації та/або використання електронних інструментів демократії; право на цифрове самовизначення, право відключатися від онлайн та право бути забутим в онлайн [1].

З цього переліку можемо помітити, що цифрові права поділяються на дві категорії, перша – технологічна, наприклад, право про доступ до Інтернету. Відповідно до Закону України «Про електронні комунікації» доступ до мережі Інтернет відбувається шляхом надання електронної комунікаційної послуги, однією з умов отримання якої є укладення

договору та плата суб'єкту господарювання за її надання. Друга категорія – інформаційна, наприклад, право на вираження поглядів, право на приватність, захист даних, з додавання слова “онлайн” у вище запропонованій класифікації. У резолюції Ради ООН з прав людини «Про сприяння, захист та здійснення прав людини в інтернеті» від 5 липня 2012 року сформульований дуже важливий принцип, відповідно до якого «права, які людина має офлайн, мають однаковою мірою бути захищені онлайн» [2]. Тобто крім додавання слова “онлайн” дана категорія прав нічим не відрізняється від інформаційних прав на свободу слова, вільне вираження поглядів і переконань, доступу до інформації, захист приватного життя (заборона збирання, зберігання, використання, поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди) які реалізуються без мережі Інтернет.

Деякі дослідники обґрунтовують “цифрові права” судовою практикою ЄСПЛ, наприклад, справою «Ахмет Юлдірім проти Туреччини» ЄСПЛ (ECHR Chamber judgment, case “Ahmet Yildirim v. Turkey”) (справа про блокування “Google Sites” [3]), де намагаються описати “право на заборону блокування доступу до мережі Інтернет” як окреме цифрове право. Але аналіз складових елементів цього “цифрового права”, який зроблено у рішенні ЄСПЛ, свідчить про те, що все зводиться до наявності в законодавстві законної мети, підстав і процедур обмеження права на свободу вираження поглядів (стаття 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [4]).

Яким же чином пов'язані права людини та цифрові технології?

З одного боку, не викликає сумніву твердження про те, що будь-яка діяльність, будь-які процеси в суспільстві можуть бути реалізовані лише в умовах забезпечення ефективності відповідного обміну інформацією та інформаційної взаємодії. Тому і будь-яка діяльність із забезпечення прав людини також потребує забезпечення ефективного здійснення інформаційних суспільних відносин, які їх супроводжують.

З іншого боку, застосування цифрових технологій покликано забезпечити в сучасних складних умовах життєдіяльності суспільства ефективність обміну інформацією та інформаційної взаємодії при реалізації будь-яких прав людини.

Наприклад, це стосується таких прав для:

1) першого покоління: право на рівний захист від якої б то не було дискримінації; право на справедливий судовий розгляд; право на свободу думки, совісті і релігії; право на вільне вираження свого погляду, що включає свободу шукати, одержувати і поширювати будь-яку інформацію та ідеї; право на соціальне забезпечення; право на працю, на вільний вибір роботи...; право на освіту ... і на збільшення поваги до прав людини і основних його свобод тощо;

2) другого покоління: права трудящих; право на соціальне забезпечення і соціальний захист; надання охорони і допомоги сім'ї; право на здоров'я; право на освіту; культурні права тощо;

3) третього покоління: право на розвиток; право на мир; право на здорове навколишнє середовище; право на спільне використання спадщини людства тощо [5].

Підтвердженням раціональності запропонованого підходу розгляду співвідношення прав людини та цифрових технологій є положення частини 5 статі 91с Основного закону Федеративної Республіки Німеччина: «повний доступ за допомогою інформаційних технологій до адміністративних послуг Федерації та земель регулюється федеральним законом за згодою Бундесрату» [6]. Законодавець ФРН визначає, що застосування інформаційних технологій здійснюється з метою забезпечення повного доступу до адміністративних послуг.

Таким чином, коли ми говоримо про “цифрові права” доцільно акцентувати увагу на особливостях реалізації і захисту цього права в умовах застосування цифрових технологій. Здійснюється це право з використанням друкованих ЗМІ, чи цифрових, чи мережевих – мова йде про засоби передачі інформації, а не зміну сутності правовідносин і появи особливої категорії прав. Це відповідає принципу технологічної нейтральності.

Введення в науковий обіг подібних правових конструкцій на кшталт “цифрові права” породжує нову проблему. Необхідно буде додатково обґрунтовувати практичну цінність введення такої нової категорії прав людини. Отже, на наш погляд, в зазначеній тематиці більш раціональною є дискусія щодо підвищення забезпечення звичайних прав людини трьох поколінь за умови застосування цифрових технологій, зокрема інтернет-технологій.

Список використаних джерел:

1. Братасюк. О., Ментух Н. Поняття та класифікація цифрових прав в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 10. 2021. С. 58–61.
2. Про сприяння, захист та здійснення прав людини в Інтернеті : Резолюція Ради ООН з прав людини від 5 липня 2012 року. URL: <https://www.ppl.org.ua/bibliotech/mizhnarodni-ta-nacionalni-standartisvobodi-slova-v-interneti>
3. Case of Ahmet Yildirim v. Turkey, Application no 3111/10. ECLI:CE:ECHR:2012:1218JUD000311110. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-115705>

4. Vasak Karel. Human Rights: A Thirty-Year Struggle: the Sustained Efforts to give Force of law to the Universal Declaration of Human Rights. *UNESCO Courier* 30. №. 11. 1977. С. 29–32.
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
6. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland (1949)
https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gg/englisch_gg.html#p0494

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-268-8-22>

Капустинська В. В.,

студентка

Державного торговельно-економічного університету

Науковий керівник: Севастьяненко О. В.,

старший викладач кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права

Державного торговельно-економічного університету

ВПЛИВ ВІЙНИ НА ПОДАЛЬШУ ДІЯЛЬНІСТЬ ТА РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ

Останнім часом економіка України зазнає значних зовнішніх потрясінь, до яких можна віднести пандемію Covid-19 у 2020–2021 роках та повномасштабну війну проти росії, яка розпочалася 24 лютого 2022 року та триває дотепер. Ці чинники досить негативно впливають на економіку нашої держави, на фінансовий сектор, зокрема.

З початком повномасштабного вторгнення сектор небанківських фінансових послуг України зазнав значних змін, особливо це стосується невеликих фінансових установ, адже для них набагато важче далі продовжувати вести свою діяльність, аніж для великих фінансових установ. Важливо розуміти, що війна виснажує усі сфери економіки та небанківським фінансовим установам досить важко далі вести свою діяльність, тому багато таких установ або ж зазнали значних збитків, або ж взагалі припинили свою діяльність.

До ринку небанківських фінансових послуг входять:

- Страхові компанії;
- Лізингові компанії;
- Фінансові компанії;